

คุณค่าในเวลา

■ รุ่งฤดี ดวงดาว

เมื่อได้อ่านกวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” ของ แร่คำ ประโดยคำ ครั้งแรกรู้สึกว่ามีบทกวีบางบทที่ตนเองอ่านแล้วไม่เข้าใจสารที่กวีต้องการนำเสนอ เช่น บทกาล หรือบทโศกาลัย เป็นต้น อาจเป็นเพราะต้องถอดถ้อยคำที่เรียงร้อยอย่างสวยงามของกวีอยู่นั่นเอง จึงทำให้ลืมตีความสารที่กวีต้องการนำเสนอ แต่เหตุว่ากวีนิพนธ์เรื่องนี้ได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปีนี้ ดิฉันจึงลองพยายามอ่านอีก 2 - 3 รอบก็พอเริ่มตีความถ้อยคำในบทกวีนี้ได้ว่า สารหรือสาระของเรื่องที่กวีต้องการนำเสนอคืออะไรด้วยเหตุนี้เราน่าจะลองพิจารณาดูว่ากวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” มีคุณค่าอย่างไรจึงได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปี 2541

โดยทั่วไปแล้วคิดว่าประเด็นที่ควรพิจารณาในการอ่านหนังสือเล่มหนึ่งๆ คือ การใช้ภาษาและการเสนอแนวคิดของผู้เขียน เพราะทั้งสองเรื่องนี้ทำให้เห็นได้ว่าหนังสือเล่มนั้นมีคุณค่าเพียงใด ดังนั้นจะขอพิจารณาคูณค่ากวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” ในสองประเด็นดังกล่าวนี้

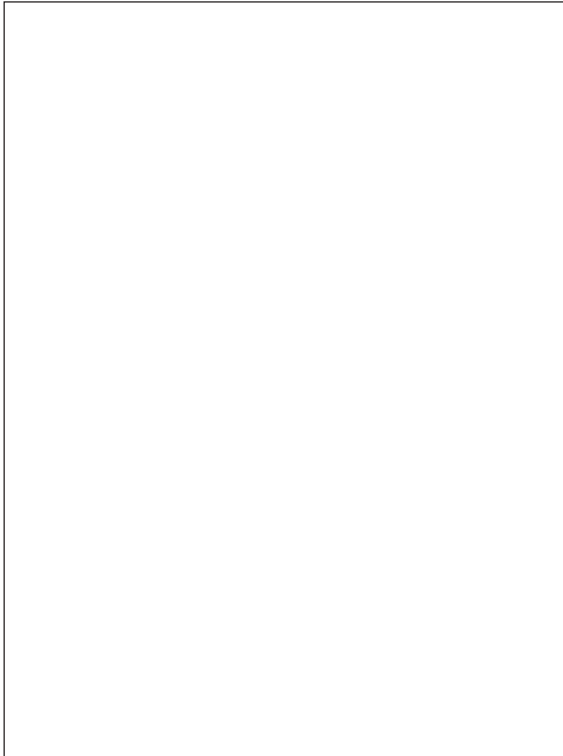
ด้านการใช้ภาษากล่าวได้ว่า แร่คำ ประโดยคำ เป็นนักกวีผู้หนึ่งที่รู้จักสะสม “คลังคำ” ไว้มาก ทำให้สามารถเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ในบทกวีได้อย่างหลากหลาย ประกอบกับแร่คำจบทางด้านอักษร

ศาสตร์ จึงยิ่งทำให้กวีรู้จักวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำให้ไพเราะและเหมาะสมอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากบทกวีใน “ในเวลา” ซึ่งกวีสามารถเรียบร้อยถ้อยคำได้อย่างสละสลวย แต่ประเด็นที่ดิฉันเห็นว่าเป็นจุดอ่อนคือแม้ว่าศัพท์ที่กวีเลือกใช้นั้นผู้อ่านจะสามารถแปลความหมายได้ทุกคำก็ตาม แต่เมื่อนำศัพท์เหล่านั้นมาเรียบเรียงขึ้นแต่ละวรรคเป็นบทกวีแล้วกลับอ่านแล้วไม่เข้าใจสารที่กวีต้องการนำเสนอ เช่น

ชุปซีพราตรีมีชีวิต
ย้อมมืดที่ละนิดจวบปริศนา
แฝงอยู่ในเล่ห์แห่งเวลา
คอยซึบบัญชาปรากฏการณ์
ดลให้ตึกตื่นคือหมื่นสังัด
ทึบดำก่ำดัดดั่งปาฏิหาริย์
เปลี่ยวร้างพรางสถิตได้พิสดาร
ลวงเวียงจักรวาลสะท้านลับ
แผ่ความพริ้งพริ้งตรึงโลกธาตุ
สำแดงอำนาจอันเหนือกับ
อัศจรรย์พลังข่มบังคับ
ราวพลังบังคับซบซ้อนอนันต์

(ดาส, หน้า 10)

จะเห็นได้ว่าถ้อยคำแต่ละคำที่กวีเลือกใช้นั้นผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของทุกคำ แต่เมื่อนำถ้อยคำเหล่านั้นมาเรียงเข้าแต่ละวรรคเป็นบทกวีแล้ว



กลับอ่านตีความได้ยาก ถ้าเปรียบเทียบกับกวีนิพนธ์เรื่อง “มือนั้นสีขาว” ของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์เช่นกัน กล่าวได้ว่าศักดิ์ศิริใช้คำง่ายกว่า จึงทำให้ผู้อ่านตีความสารได้เข้าใจว่ากวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา”

แม้ว่าการใช้ถ้อยคำดังกล่าวข้างต้น ดิฉัน เห็นว่าเป็นจุดอ่อนของ “ในเวลา” ก็ตาม แต่จุดเด่นในการเลือกสรรคำของแรคำที่เห็นได้ชัดเจน คือ การใช้คำสร้างภาพ โดยวิธีใช้ส่วนขยาย ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น

ครั้นเจ้าทรงตัวย่นได้ตั้งใจหมายเจ้าก็ตบมือ
ดีใจ **เปาะเปาะแปะแปะ** ยิ้มเสนอฟันไม่กี่ซี่แล้วอย่าง
เตาะเตาะตะตะตะ ไปมาขายังไม่แข็ง โขเซอย่างได้
ไม่กี่มากน้อยก้าวขาเจ้าคงอ่อนแรง จึงทิ้งกันแผละ
ลงบนพื้น ...

(ยึดพยางค์, หน้า

21)

แทบเท่านั้นหรือคือแมวหลับ
นานพอก็ขยับ **งิ้วหัวหา**
หยัดเหยียดบิตขี้เกียจอีกยัดยาว
แล้วลุกยืน **เหงาหง่าวตุ้งเจีย**
ค่อยค่อยวนอย่าง **อย่างซิมเซียง**
ซ่อนท่าเลี้ยงไม่เชื่องซ่อนละเหย
หยุดอย่างยกขาขึ้นมาเลีย
ก่อน **อ้อยส้อยคลอเคลีย** แข่งขา

เรา

(เสียดแรงบำรุงรัก, หน้า

99)

นอกจากนี้จุดเด่นในกวีนิพนธ์ของ แรคำ ประโยคคำ อีกอย่างก็คือ กวีนิยมใช้วิธีการบรรยายภาพตามลำดับขั้นตอน วิธีการดังกล่าวนี้ช่วยให้ผู้อ่านสนใจติดตามอ่านบทกวีโดยตลอด เพื่อจะได้ทราบว่าการบรรยายภาพของเรื่องราวใด บทพอกขวัญเกษม กวีบรรยายภาพห้องที่รกไป ด้วยหนังสือและข้าวของต่างๆ ได้อย่างเป็นขั้นตอนเริ่มจาก

กวาดตารอบห้อง พลันต้องฉุกเฉิน
แปลกแปลกพิกล ห้องตนเปลี่ยนไป

(พอกขวัญเกษม, หน้า

47)

แล้วกวีจึงเริ่มบรรยายภาพห้องที่ “แปลกแปลกพิกล” ไว้ว่า

หนังสือหลากหลาย	กระจายสับสน
มากเล่มรอดน	เปิดค้นปริศนา
.....	
ยังไม่บรรทัด	เห็นชัดปลายหัก
ดินสอทู่หนัก	ไม่รักเหลาใหม่
ยางลบที่เห็น	ลบเป็นนิสัย

ยางร่อยหรือไป	ยังไม่ไรรยาง
เตียงนอนย่นยับ	ไม่พับผ้าห่ม
หมอนหล่นบนพรม	ไม่สมหมอนข้าง
เสื้อผ้างองเกลื่อน	กองหมอนทิ้งขว้าง
เทือกย่ำเป็นทาง	แตกต่างกันลวดลาย
ยังกล่องหลายกล่อง	เคยกองซิดผ้า
ก๊วยกอกกมา	คันคากระจาย
ห้องเลยดูรก	สกปรกเหลือหลาย
แคบลงมากมาย	อับอายแก่ตา
.....	

(พอกขวิญเกษม, หน้า 47 - 48)

เมื่อจัดการเก็บกวาดห้องเรียบร้อยแล้ว จึงเห็นว่า “ห้องหับกลับปาน วิมานเทวดา” (หน้า 49) แต่ในตอนจบแรกทำได้เขียนหักมุมได้อย่างดีว่า

ไต่ตามตามผนัง	เคลิ้มมัววังค์มนตร์ฝัน
แล้วต้องสะดุ้งพลัน	ดับสวรรค์แสวงหา
เพดานสูงดาด	ประหลาดนักรหนา
หยากไย่ไยมา	ยึดผ้าวิมาน

(พอกขวิญเกษม, หน้า 49)

นอกจากบทพอกขวิญเกษมที่ยกมาเป็นตัวอย่างแล้ว ยังมีบทอื่นๆ ที่กวีใช้วิธีการบรรยายภาพตามลำดับขั้นตอน เช่น บทยียดพยุง บัลลังก์ไกว มหา มหรสพ เป็นต้น การใช้วิธีการบรรยายภาพนี้แสดงให้เห็นว่า แร่คำ ประโยคคำ เป็นคนมีระบบคิดที่เป็นขั้นตอน ซึ่งช่วยให้โครงเรื่องของบทกวีที่วางไว้เรียงตามลำดับอย่างเป็นระเบียบ และยังทำให้ผู้อ่านได้รายละเอียดของภาพที่ชัดเจนอีกด้วย

ด้านแนวคิดที่ได้จากกวีนิพนธ์ “ในเวลา” นี้

จะแยกกล่าวเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนของวิธีการนำเสนอแนวคิด และส่วนของแนวคิดหลักที่ได้จากกวีนิพนธ์เรื่องนี้ ส่วนของวิธีการนำเสนอแนวคิดนี้ กวีไม่ได้ใช้วิธีการบอกผู้อ่านโดยตรงว่าต้องการเสนอสารใด แต่จะให้อ่านตีความสารนั้นเอาเอง ดังที่ศาสตราจารย์ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ หนึ่งในคณะกรรมการพิจารณารางวัลซีไรต์กล่าวแสดงความเห็นไว้ว่า “ดิฉันตั้งใจมากคือเขาไม่ได้บอกอะไรแบบตรงๆ แต่ปล่อยให้คนอ่านใช้ปัญญาคิดเอง แล้วสิ่งที่เขาเสนอมีความจริงหลายระดับ มีหลายนัย เปิดโอกาสให้อ่านติดตาม คิดตามเอาเอง”¹

วิธีการนำเสนอแนวคิดด้วยการใช้สัญลักษณ์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่เรานำมาใช้ ซึ่งทำให้กวีนิพนธ์เรื่องนี้ น่าอ่านมากยิ่งขึ้น เพราะการใช้สัญลักษณ์นี้ทำให้อ่านได้ขบคิด และตีความถึงความหมายของสารที่กวีต้องการเสนอ เช่น บทยียดพยุง กวีใช้ “ไม่เท่า” เป็นสัญลักษณ์ อาจตีความหมายได้ 2 ความหมาย คือ ไม่เท่าอาจหมายถึงหลักแห่งความมั่นคงของชีวิต ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงต้องพยายามไขว่คว้าหาหลักยึดเกาะ จะเห็นได้จากกวีเสนอความคิดว่าการแต่งงานของชายหญิง หรือการพยายามหางานทำของคนเรานั้นจะเป็นการแสวงหาหลักแห่งความมั่นคงของชีวิตนั่นเอง

นอกจากนี้ไม่เท่าอาจหมายถึงอำนาจที่มนุษย์ทุกคนต้องการมีไว้ครอบครองก็ได้ เพราะอำนาจนี้สามารถบันดาลให้เจ้าของอำนาจได้มาในหลายๆ สิ่งที่ต้องการ ในบทยียดพยุงกวีได้สร้างตัวละครคือ เด็กและหญิงชราเป็นตัวแทนของคนที่แตกต่างกัน แต่ต้องการไม่เท่าอันเป็นสัญลักษณ์ดังกล่าวข้างต้น

¹ “จากบทสัมภาษณ์ใน “จุดประกายวรรณกรรม,” กรุงเทพฯธุรกิจ, ปีที่ 11 ฉบับที่ 3609 (9 สิงหาคม 2541) หน้า 4.

เป็นหลักยึดเกาะพยุงตัว เพื่อไม่ให้ตนเองล้มลง ไม่
แท้จริงเป็นสมบัติที่มีค่า ที่ทำให้ทั้งเด็ก และหญิงชรา
ต่างก็แย่งชิงกัน

... หากมือชวายังกำหัดไม่เท่าไรราวว่าไม่
ยอม ให้ใครช่วงชิงสมบัติสุดรักสุดหวงสุดชีวิต ...

(ยึดพยุง, หน้า 23)

ต่างฝ่ายต่างจ้องมองกันและกัน ต่างฝ่าย
ต่างสำคัญยิ่งยุดยากที่ใครจะยอมปล่อย.....

(ยึดพยุง, หน้า 24)

บทบัลลังก์ไกวเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แรกว่า
ใช้ชิงช้าเป็นสัญลักษณ์แทน บัลลังก์แห่งอำนาจ
วาสนาที่มีขึ้นมีลง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้มาสนับสนุนบัลลังก์
ของเรา แร่คำบรรยายไว้ว่า

.....

เหนียวกระดานตรงหน้ามาชิดใกล้
หยุดคิดนิดหนึ่งครั้งอดีตใจ

ทะยานตัวขึ้นไปในทันที

.....

มือนี่มือนั้นปั่นแกว่ง
บ้างเติมแรงมือหนักเหมือนผลึกใส
บ้างมือเบาหย่อนแรงคอยแกว่งไป
บันดาลให้สร้างหวังดังปอง

.....

(บัลลังก์ไกว, หน้า 26 - 28)

การที่ชิงช้าแกว่งไปมาได้ขึ้นขึ้นอยู่กับผู้
แกว่ง ชิงช้า ซึ่งเปรียบเหมือนกับผู้อุปถัมภ์ หรือผู้
สนับสนุน หากขาดคนแกว่งชิงช้า ก็เปรียบเหมือน
ขาดคนอุปถัมภ์ หรือคนสนับสนุน ชิงช้าอันเปรียบ

เหมือน “บัลลังก์ต้องวูบต่ำหว่ากมลต่ำลงเสมอ ประ
เดิมเมื่อเริ่มแรก” (หน้า 28) นอกจากนี้ก็วิ้งให้
ข้อคิดไว้ตอนท้ายว่า

สลับเวียนขึ้นลงไม่คงที่
ค่อยมีใจนึกอีกเต็ม
หวังลอยสูงสุดจรดใจเฉลิม
สุขเสริมอารมณ์ปานสมคะเน

.....

ตกถึงพื้นดินสิ้นบัลลังก์
แปลบปลากซาบรสกำสรดปวด
ร้าวรวดใจกายมลายหวัง
เจ็บจุกทุกข์ซ้ำเพียงลำพัง
ยังมองเห็นเงาหลังบัลลังก์ลอย

(บัลลังก์ไกว, หน้า 29)

บทเป็นที่สุดปองสมก็เช่นเดียวกันคือ กวี
ใช้บันไดเป็นสัญลักษณ์แทนความก้าวหน้าที่
การงานของแต่ละบุคคลมีขั้นตอนของความก้าวหน้า
ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวิธีการเลือกขึ้นบันได

บ้างขึ้นอย่างตั้งใจ ที่ละขั้นตามจำนง
บ้างก็ก้าวข้ามขั้น บ้างเบียดดันไม่พะวง
บ้างเหยียบขั้นมั่นคง ยากขยับเขยื้อนกาย
(เป็นที่สุดปองสม, หน้า 83)

การลงจากอำนาจของแต่ละคนก็แตกต่างกัน

.....

บ้างลงอย่างยินดี ไบหน้ามียิ้มระบาย
บ้างแข็งชังกะตายเป็น บ้างรวดร้าวก้าวลงมา
บ้างดูเรียบระเรื้อย บ้างเหน็ดเหนื่อยอดระอา
แตกต่างกันกิริยา สวนสลับสลับสนกัน

.....

(เป็นที่สุดปองสม, หน้า 83)

อีกสิ่งหนึ่งที่กวีได้กล่าวไว้ในระหว่างการขึ้น “บันได” ก็คือ

.....
 ฝ่าไปได้ครึ่งทาง ปลาตรางความ
 เฟลิตเฟลิน
 จู่จู่เท้าบังเอิญ สะดุดชั้นถลันชวณ
 พริบตาพวาลม แล้ววูบล้มไม่ร้องครวญ
 เสียขวัญเหลือประมวล ล้มคว่ำฝืนคา
 บันได
 เจ็บจุกลูกลำบาก สุดออกปากบอกใคร
 ใคร
 ทรวงล็บมโนมัย ไม่เหลือหาญชาญ
 ศักดา
 เหลือแต่เท้าผู้คน ยืนล้อมตนเป็นอัตรา
 รุ่มร้อนในอุรา เสมอแมนแสนอภัย

(เป็นที่สุดปองสม, หน้า 84)

บทกวีข้างต้นนี้ แร่คำได้สะท้อนให้เห็นภาพความเป็นจริงในสังคมได้อย่างดีว่า ขึ้นชื่อว่า “คน” ย่อมไม่อยากจะให้ใครได้ตีเกินตน เราจึงต้องรู้จักวางตัวให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้เด่นเกินใครอันจะนำภัยมาให้ตนเองได้

ส่วนด้านแนวคิดหลักที่กวีนำเสนอ นั้น เราสามารถตีความได้ว่า เวลานั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนเวลาเป็น “นามธรรม” ที่เราสมมติขึ้นมา แต่เวลานี้แหละ กลับเป็นตัวกำหนดชีวิตของเราได้โดยไม่รู้ตัว หากเราได้พิจารณาไตร่ตรองอย่างดีแล้ว จะเห็นว่าเวลานั้นจะผูกพันกับชีวิตของเราตั้งแต่เป็นเด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้นควรคิดเสมอว่า ในทุกๆ วินาทีที่เวลาเดินผ่านไป เราทำนั่นทำนี่ได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับชีวิตมากน้อยเพียงไร

แนวคิดดังกล่าวนี้เห็นได้ชัดเจนจากบทกวี ลานชีวิต กวีได้สมมติให้เด็กๆ มีบทบาทที่แตกต่างกันไป ในสังคมลานชีวิตดังกล่าวนี้สะท้อนภาพว่า ควรรู้จักสั่งสอนเด็กๆ ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ให้เป็นคนดีเพื่อที่เด็กๆ พวกนี้จะได้ไม่เป็น

.... ที่เป็นคุณนาย
 กรีดกรายสำอาง เจรจาท่าทาง
 ตามอย่างผู้ดี
 ที่เป็นพ่อค้า ส่อเลศนัยหน้า
 ชื่อขายมากมี วางมาดหัวสูง
 ก็คือเศรษฐี เชื่องคำพาท
 ย้ำแต่สุขสบาย
 เป็นชนชั้นกลาง กิริยาอำพราง
 กลางกลางกลายกลาย

.....
 ธรรมดายอมมี หมู่โจรกาล
 บุกลานบัดดล ปล้นฆ่าชิงทรัพย์
 สนั่นศัพท้อંગอล แดกตื่นผู้คน
 อลวนทั่วกัน

.....
 (ลานชีวิต, หน้า 32 - 33)

เมื่อได้วิเคราะห์กวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” ของแร่คำ ประโยคคำทั้งด้านการใช้ภาษา และการเสนอแนวคิด เห็นได้ว่ากวีสามารถเสนอแนวคิดเรื่องคุณค่าของ “เวลา” ได้อย่างเป็นสากล โดยผ่านการเลือกสรรถ้อยคำได้อย่างสละสลวย ถึงแม้ว่าการเรียบเรียงถ้อยคำดังกล่าวอาจทำให้ผู้อ่านบางกลุ่มต้องใช้เวลาตีความสารที่กวีต้องการเสนอบ้างก็ตาม แต่ก็คุ้มค่างับเวลาและก็น่าจะถือได้ว่าเป็นความท้าทายผู้อ่านได้อย่างดี

